

ІДЕЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ОСНОВНІ ОРІЄНТИРИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО ОРІЄНТОВАНОГО ФАХІВЦЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

России от 13 мая 2002 г. № 1725. – Режим доступа: http://bfkai.usoz.ru/SMK/___13.05.2002__1725.pdf.

6. Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта среднего профессионального образования по специальности 43.02.11 Гостиничный сервис [Электронный ресурс]: Приказ Минобрнауки России от 07 мая 2014 г. № 475 // Российское Образование. Федеральный образовательный портал: нормативные документы. – Режим доступа: http://www.edu.ru/db/mo/Data/d_14/m475.html. – Загл. с экрана.

7. Резина Н.М. Формирование содержания

высшего профессионального образования на основе преемственности со средним профессиональным образованием: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Резина Нелли Михайловна. – Москва, 1998. – 253 с.

8. Федеральный государственный образовательный стандарт высшего образования по направлению подготовки 43.03.03 Гостиничное дело (уровень бакалавриата) [Электронный ресурс]: Приказ Министерства образования и науки РФ от 29 октября 2013 г. № 1199. – Режим доступа: http://www.rsu.edu.ru/wordpress/wp-content/uploads/2014/02/43.03.03_Gostinichoe_delo.pdf.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2015

УДК 378.147:373.31

Алла Крамаренко, доктор педагогічних наук, доцент
Бердянського державного педагогічного університету

ІДЕЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ОСНОВНІ ОРІЄНТИРИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО ОРІЄНТОВАНОГО ФАХІВЦЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано різні підходи до проблеми освіти для сталого розвитку. Визначено ідеї освіти для сталого розвитку як основні орієнтири процесу формування еколого орієнтованого фахівця початкової освіти. Представлено основні напрями підвищення ефективності процесу формування зазначеного фахівця у контексті сталого розвитку з урахуванням відповідних коректив у професійній підготовці. В статті також представлено опис структурно-функціональної моделі формування екологічних цінностей майбутніх учителів із врахуванням ідей сталого розвитку.

Ключові слова: освіта для сталого розвитку, екологічні цінності, майбутні вчителі початкової школи.

Літ. 6.

Алла Крамаренко, доктор педагогических наук, доцент
Бердянского государственного педагогического университета

ИДЕИ ОБРАЗОВАНИЯ ДЛЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ КАК ОСНОВНЫЕ ОРИЕНТИРЫ ПРОЦЕССА ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГО ОРИЕНТИРОВАННОГО СПЕЦИАЛИСТА НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье проанализированы разные подходы к проблеме образования для устойчивого развития. Определены идеи образования для устойчивого развития как основные ориентиры процесса формирования эколого ориентированного специалиста начального образования. Представлены основные направления повышения эффективности процесса формирования данного специалиста в контексте устойчивого развития с учетом соответствующих корректив в профессиональной подготовке. В статье также представлено описание структурно-функциональной модели формирования экологических ценностей будущих учителей с учетом идей устойчивого развития.

Ключевые слова: образование для устойчивого развития, экологические ценности, будущие учителя начальной школы.

Alla Kramarenko, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor
Berdyansk State Pedagogical University

EDUCATIONAL IDEAS FOR CONSTANT DEVELOPMENT AS MAIN GUIDELINES FOR THE PROCESS OF FORMATION THE ECO – ORIENTED SPECIALIST OF PRIMARY EDUCATION

The article analyzes different approaches to the problem of education for sustainable development. Defined ideas of education for sustainable development as milestones in the process of formation of eco – oriented specialist of primary education. The basic directions of increase of efficiency of process of formation of this skill in the context of constant development subject to appropriate adjustments in training. The article also provides a description of the structural and functional model of formation of the ecological values of future teachers incorporate principles of constant development.

Keywords: education for constant development, ecological values, future elementary school teacher.

Постановка проблеми. У низці середовища та раціонального природокористування, державних та міжнародних зокрема, у Порядку денному на ХХІ століття, документів з охорони природного Стратегії СЕК ООН з освіти в інтересах

збалансованого розвитку, у Законах України “Про охорону навколишнього природного середовища”, “Про середню загальну освіту”, “Про вищу освіту”, Концепції екологічної освіти в Україні, Педагогічній Конституції Європи тощо одним із пріоритетних завдань перед державами світового співтовариства в цілому та перед Україною, зокрема, поставлено завдання формування еколого відповідальної особистості.

У зв’язку з цим актуалізується проблема удосконалення еколого орієнтованої підготовки майбутніх фахівців у цілому та початкової освіти зокрема.

Аналіз останніх публікацій. Теоретико-методичні основи екологічної освіти й виховання у вищій школі досліджували О. Біда, Л. Білик, Ю. Бойчук, Н. Демешкант, Н. Лисенко, Л. Лук’янова, В. Онопрієнко, О. Плахотнік, Н. Рідей, Т. Саєнко, С. Совгіра, Г. Сорокіна, Г. Тарасенко та ін., проблема посилення ролі екологічної домінанти в навчально-виховному процесі загальноосвітніх шкіл розкрито у дослідженнях К. Гуза, В. Ільченко, Г. Пустовіта, С. Шмалей та ін., питання ціннісного ставлення до навколишнього середовища у процесі професійної підготовки зазначених фахівців розглянута також у дослідженнях Н. Борисенко, Н. Граматик, Н. Казанішеної, М. Хроленко та ін.

Мета статті – розкрити питання змісту ідей сталого розвитку як основних орієнтирів процесу формування еколого орієнтованого фахівця початкової освіти.

Виклад основного матеріалу. На державному рівні Указом Президента України від 12 січня 2015 р. №5/2015 схвалено Стратегію розвитку “Україна-2020” метою якої є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі [4].

Зазначена Стратегія має тривалий шлях становлення. Так, Перша конференція ООН з навколишнього середовища (Стокгольм, 1972) привернула увагу державних діячів, світової спільноти на неможливість майбутнього економічного росту без урахування екологічних та соціально-економічних наслідків.

У 80-ті роки з’являються концепції *екорозвитку*, тобто *розвитку без руйнування, сталого розвитку екосистем*. 1980 р. – вперше було вжито термін “сталий розвиток” у доповіді “Стратегія збереження світу”, що була підготовлена американськими вченими. Авторами терміна були Єва Бальфур та Вессон. У цій доповіді йшлося про те, що шкода, яку людина завдає природі внаслідок розвитку своєї неконтрольованої діяльності, може бути невідворотною катастрофою для всього людства,

а доля майбутнього покоління стає під питанням взагалі.

Міжнародною комісією з питань екології та розвитку ООН у доповіді прем’єр-міністра Норвегії Гро Харля Брундтланда “Наше спільне майбутнє” (1987) в якості стратегічного рішення даної проблеми була запропонована концепція сталого розвитку, в основі якої – дотримання балансу можливостей біосфери та соціально-економічного розвитку для задоволення потреб населення в жодному разі не за рахунок умов життя майбутнього покоління.

Друга конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992) проголосила в документі “Порядок денний на ХХІ століття” програму реалізації сталого розвитку [3].

Ученими було обґрунтовано потребу нової концепції екологічної освіти, яку філософ-футуролог А. Урсул визначив як “випереджальну”. Ця концепція відображає перспективи ХХІ ст., а її ціннісно-світоглядною основою є розвиток особистості, яка характеризується, з одного боку, внутрішньою свободою та незалежністю у своїх думках і вчинках, а з іншого – високим рівнем відповідальності перед природою й суспільством за власну діяльність [5, 52].

У науковий обіг поняття “стійка нерівновага” увів радянський біолог-теоретик Е. Бауер на межі 20 – 30 рр. ХХ ст. Цей термін означає таке: розвиток людини як частини біосфери не може бути стабільним, у рівновазі, але він повинен узгоджуватися (у розумінні забезпечення гомеостазу) із розвитком такої самої нерівномірної і також змінної природної системи, тобто дотримуватись законів її самоорганізації – еволюції.

У науковій літературі назва “концепція стійкого розвитку” (sustainable development) має декілька інтерпретацій. З позиції російського вченого Ю. Яковця, переклад англійського sustainable як “стійкий” є неточним, правильніше застосовувати слова “збалансований” або “гармонійний”. У такому разі, наголошує вчений, відображається сутність процесу, оскільки під стійким розвитком нерідко розуміють рівномірний, безкризовий, упорядкований рух [6, 20]. За В. Мантатовим, головною умовою сталого розвитку світу є створення етичної системи управління діяльністю людства, основою якої повинна бути стратегія мудрості.

В українському варіанті використовують два поняття “сталий розвиток” та “стійкий розвиток”. Однак слово *sustainable* має кілька значень: “підтримуваний чи самопідтримуваний”, “тривалий, безперервний”, “підкріплюваний”,

ІДЕЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ОСНОВНІ ОРІЄНТИРИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО ОРІЄТОВАНОГО ФАХІВЦЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

“сталий, збалансований”, “гармонійний”. Вже у 80-ті роки ХХ століття також широко використовувалося близьке поняття “розвиток без руйнування” (*development without destruction*), а також “екорозвиток” (*ecodevelopment*) як екологічно прийнятний, врівноважений розвиток (зараз його використовують як синонім поняття “екозбалансований розвиток”).

Узагальнюючи вищенаведені визначення, надаємо таке тлумачення: *освіта для сталого розвитку* – форма освітньої діяльності, спрямованої на впровадження ідей, принципів та цінностей сталого розвитку у навчання та виховання з метою формування культури ощадливого та відповідального відношення до природного та соціального оточення. Це сучасний підхід до організації навчального процесу, який включає інформування членів суспільства про основні проблеми сталого розвитку, формування світогляду, що базується на засадах сталості, переорієнтацію навчання з передачі знань на встановлення діалогу.

Слід зазначити, що з усією визначеністю питання про необхідність міжнародних угод і дій у галузі освіти було представлено в ході підготовки до Всесвітнього саміту зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі (2002).

23 травня 2003 р. в Києві (Київ-2003) міністри з навколишнього середовища 55 країн Європи, Південної Америки та Центральної Азії на 5-й конференції “Навколишнє середовище для Європи” прийняли Заяву міністрів навколишнього середовища країн ЄЕК ООН, де йдеться про рішення розробити регіональну Стратегію в галузі освіти для сталого розвитку.

20 лютого 2004 р. в Женеві на першій регіональній нараді з освіти в інтересах сталого розвитку було прийнято “Проект Стратегії освіти для сталого розвитку”.

18 березня 2005 р. на зустрічі представників міністерств освіти та охорони довкілля країн-членів Європейської економічної комісії ООН (ЄЕК ООН), яка відбулася у м. Вільнюсі (Литовська Республіка) офіційно було проголошено відкриття ДОСР в Європі.

23 березня 2005 р. ЄЕК ООН видала документ “Стратегія освіти для сталого розвитку”. В цьому документі вказано, що освіту задля сталого розвитку слід розглядати в якості процесу, що охоплює всі елементи життєвої сфери. Слід добиватися його органічного включення в навчальні програми на всіх рівнях, включаючи професійну освіту, підготовку педагогів та безперервну освіту для фахівців та керівників. Суть прийнятої Стратегії полягає в декількох позиціях. Насамперед, це перехід освіти від

простої передачі знань і навичок, необхідних для існування в сучасному суспільстві, до формування готовності діяти й жити в мало передбачуваному майбутньому світі, у швидко мінливих екологічних і соціально-економічних умовах.

Відповідно до рішення Ради ЮНЕСКО оголошено Декада освіти для сталого розвитку – 2005 – 2014 рр., а Україна стала однією з 55 країн, яка підтримала прийняте рішення. Концептуальними орієнтирами у розробці основних положень, практичних рекомендацій стали праці К. Корсака, М. Моїсеєва, В. Огнев’юка, С. Степанова, А. Урсула та ін.

Обговорення окреслених проблем набуло продовження в доповіді міжнародного колективу вчених до Конференції ООН із сталого розвитку “Ріо+20” (яка відбулася 20 – 23 червня 2012 р. у Ріо-де-Жанейро (Бразилія), майже через двадцять років після історичного саміту “Планета Земля” (1992 р.), де було задекларовано принципи сталого розвитку) на тему “Основи довготривалої стратегії глобального сталого розвитку на базі партнерства цивілізацій” [2]. Ця доповідь підготовлена на основі Глобального прогнозу “Майбутнє цивілізації” на період до 2050 р., представленого на засіданні Круглого столу “Майбутнє цивілізацій та стратегія цивілізаційного партнерства” в межах 64-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН (Нью-Йорк, Штаб-квартира ООН, 27 жовтня 2009 р.) й на IV Цивілізаційному форумі в межах ЕКСПО-2010 (Шанхай, 12 – 14 жовтня 2010 р.).

Привід глобальної екологічної катастрофи, зазначено у вступній частині доповіді, про яку попереджали В. Вернадський, М. Моїсеєв та інші вчені, впевнено стає реальністю. На початку ХХІ ст. планету охопила енергоекологічна криза. Екологічним імперативом, наголошено в доповіді, стає перехід до ноосферної цивілізації, об’єднання Розуму, Праці та Волі народів і цивілізацій для того, щоб забезпечити гармонійну коеволюцію суспільства та природи, а це потребує радикальних змін не тільки у виробництві та геополітичних відносинах, а й у свідомості кожної сім’ї, кожної людини. Тільки таким чином, вважають представники глобального наукового співтовариства, можна забезпечити умови сталого розвитку і в глобальному, і в національному, і в регіональному масштабах [2, 91].

Отже, вчені Росії (Б. Кузика, В. Попов, С. Строков, М. Титаренко, Ю. Яковець та ін.) та інших країн (Чжан Шаохуа, Дж. Стігліц, М. Хіроокі та ін.), які є представниками шести локальних цивілізацій, запропонували глобальній політичній еліті своє бачення світових

ІДЕЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ОСНОВНІ ОРІЄНТИРИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО ОРІЄНТОВАНОГО ФАХІВЦЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

радикальних трансформацій і сформулювали рекомендації щодо усунення перешкод, застосовуючи енергію діалогу та партнерства цивілізацій.

Проте, розкриваючи проблему глобального майбутнього людства в контексті вищої освіти, К. Корсак та Ю. Корсак відзначають маловісний факт: “Цивілізоване людство перебуває у виразній розгубленості, про що свідчить майже повний провал всесвітнього форуму “Rio+20” (червень 2012 р., Ріо-де-Жанейро). Результати цього зібрання керівників майже 200 держав провідні науковці світу оголосили “повним нулем”, оскільки заключна декларація містить тільки патетичні заклики до створення “зеленої економіки” та викорінення на планеті бідності [1, 36].

Також на думку І. Фролова, Г. Швєбса та ін., більшість ідей, які становлять методологічну основу концепції сталого розвитку, є утопічними, оскільки в результаті людської діяльності порушено рівновагу перебігу природних процесів, відновити які за допомогою відомих сьогодні методів і технологій практично неможливо. Єдиним шляхом запобігання негативним впливам людської діяльності на природу є формування екологічної вихованої особистості із певними цінностями.

На сучасному етапі розвитку освіти як у вищій школі, так у загальноосвітніх закладах впроваджуються спекурси щодо основних положень освіти для сталого розвитку. Так, для учнів початкової школи пропонується курс за вибором “Уроки для стійкого розвитку. Школа друзів планети” (авт. – О. Пометун, А. Цимбалару, О. Онопрієнко, І. Андрусенко), який розроблено у рамках міжнародного проекту “Освіта для стійкого розвитку в дії” української організації “Вчителі за демократію та партнерство” і шведської організації “Глобальний план дій” у партнерстві з Інститутом педагогіки НАПН України.

Успішність впровадження зазначеного курсу залежить від належної підготовки майбутніх учителів початкової освіти. Еколого орієнтований фахівець школи I ступеню насамперед має високий рівень сформованості екологічних цінностей та здатний до здійснення екологізації освітнього простору на практиці.

Сприятиме цьому підготовка викладачів педагогічних ВНЗ до формування у майбутніх учителів початкової школи екологічних цінностей; цілеспрямоване створення у ВНЗ розгалуженої системи аудиторної та позааудиторної роботи з активізації розвитку й самовиявлення екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи; стимулювання професійної рефлексії та готовності студентів до

формування у молодших школярів екологічних цінностей; удосконалення навчально-методичного ресурсу з формування зазначених цінностей.

Беручи за основу ідеї сталого розвитку, нами розроблено структурно-функціональну модель формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи, основним призначенням якої є підвищення ефективності еколого орієнтованої професійної підготовки. У структурі моделі визначено мету, завдання, основні підходи, принципи, організаційно-педагогічні умови (теоретико-методологічний блок), компоненти та функції екологічних цінностей (проектувально-технологічний), етапи й методичну систему їх формування (формувальний), моніторинг цього процесу (контрольно-оцінювальний) та очікуваний результат.

У запропонованій моделі виокремлено такі організаційні форми в навчально-професійній діяльності: лекції, практичні, семінарські та лабораторні заняття, еколого-психологічні тренінгові вправи, еколого-педагогічні й еколого орієнтовані соціальні проекти, ділова професійно орієнтована гра; робота в малих групах, створення навчально-методичного портфоліо; у позааудиторній роботі: неспецифічні форми (дослідницькі самостійні завдання, педагогічна практика, НДР, творчі звіти), специфічні позааудиторні форми роботи (польова практика, екологічні експедиції, екологічні стежки, проектування мікрозаказників, природоохоронна робота, екогуртки тощо); екопросвітницька робота (екологічні свята, екофестивали, екологічні флешмоби, участь у кампаніях Всеукраїнської екологічної ліги, Всесвітнього фонду природи тощо); методи навчання: словесні, робота з книгою, наочні, активні, інтерактивні, відеометод, пошуково-дослідницькі, самостійна робота, метод проектів, контроль і самоконтроль, стимулювання екологічної та еколого-педагогічної діяльності; засоби: інформаційні (навчально-методичні посібники, мультимедійні засоби, електронна бібліотека) і засоби матеріальної бази (еколого-натуралістичний центр, агробіокомплекс, приміщення та території навчальних закладів, навколишня природа).

Результатом еколого орієнтованої підготовки є сформованість екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи та здатність реалізувати ідеї сталого розвитку на практиці.

Висновки. Отже, вищенаведені ідеї сталого розвитку визначено нами як основні орієнтири процесу формування еколого орієнтованого фахівця початкової освіти.

Перспективним напрямом нашого

ПРО ВПЛИВ СІМ'Ї, ШКОЛИ ТА СУСПІЛЬСТВА НА ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ МОЛОДІ

дослідження є висвітлення проблеми реалізації майбутніми вчителями ідей сталого розвитку на педагогічній практиці у школі I ступеню.

1. Корсак К. Глобальне майбутнє людства в контексті розвитку вищої освіти / Костянтин Корсак, Юрій Корсак // Вища освіта України. – 2013. – № 3. – С. 35 – 41.

2. Основы долгосрочной стратегии глобального устойчивого развития на базе партнерства цивилизаций: Доклад Международного коллектива ученых к Конференции ООН по устойчивому развитию РИО+20 (Бразилия, 2012 г.) (сокращенная версия) / под ред. проф. Юрия Яковца // Партнерство цивилизаций. – 2012. – № 1. – С. 87 – 99.

3. Программа действий. Повестка дня на 21

век и другие документы конференции в Рио-де-Жанейро в популярном изложении / сост.: М. Китинг. – Женева: Центр “За наше общее будущее”, 1993. – 70 с.

4. Указ президента України №5/2015 Про Стратегію сталого розвитку “Україна-2020” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.

5. Урсул А.Д. Модель опережающего образования: ноосферно-экологический ракурс / А.Д. Урсул // Философия экологического образования: сб. науч. ст. / ред. И.К. Лисеев. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – С. 49 – 72.

6. Яковец Ю.В. Об устойчивом развитии и экологических циклах / Ю.В. Яковец // Экология и жизнь. – 1999. – № 4. – С. 19 – 22.

Стаття надійшла до редакції 29.05.2015

УДК 37.035.6

Юрій Кишакевич, кандидат фізико-математичних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ПРО ВПЛИВ СІМ'Ї, ШКОЛИ ТА СУСПІЛЬСТВА НА ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ МОЛОДІ

У статті показано потенційні можливості впливу на формування патріотизму молоді трьох чинників: сім'ї, школи та суспільства.

Ключові слова: виховання, патріотизм, сім'я, школа, суспільство.

Літ. 17.

Юрий Кишакевич, кандидат физико-математических наук, профессор,
проректор по научно-педагогической работы
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

О ВЛИЯНИИ СЕМЬИ, ШКОЛЫ И ОБЩЕСТВА НА ФОРМИРОВАНИЕ ПАТРИОТИЗМА МОЛОДЕЖИ

В статье показано потенциальные возможности влияния на формирование патриотизма молодежи трёх факторов: семья, школы и общества.

Ключевые слова: воспитание, патриотизм, семья, школа, общество.

Yury Kyshakevych, Ph.D. (Physics and Math), Prof.
Pro-rector in Scientific and Pedagogical Work
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

ABOUT INFLUENCE OF FAMILY, SCHOOL AND SOCIETY ON FORMATION OF YOUTH' PATRIOTISM

The article analyses the potential possibilities of influence on formation youth' patriotism of three factors: family, school and society.

Keywords: upbringing, patriotism, family, school, society.

Постановка проблеми. Відсутність патріотизму у частини населення Сходу України визнання себе малоросами, хохлами, патріотами російської

імперії, незнання історії свого краю і України в цілому призвели до того, що ці люди стали жертвою глобального маніпулювання свідомістю з боку “братської” Росії. А це вилилося у загрозу